

20-åring räddade skeppsbrutna 1895

Hjältinnan Beda fick tsarens ring

Mats Carlsson Lénart

Fyrmästart dottern Beda Alm från Hällnäs var en av det sena 1800-talets hjältar i Sverige. Hon räddade livet på fem finska sjömän och fick för det medalj av Sveriges kung och en diamantring av tsaren i Ryssland.

1895 års hjältinna - fyrmästart dottern Beda Alm (1874-1953)

Det var på morgonen den 26 maj 1895. Det blåste storm på Bottenhavet. I tornet på Björns fyrplats i havsbandet utanför Hällnäs halvön stod fyrmästaren Karl Magnus Alm och spanade ut över det brusande havet. Alm var veteran inom fyrväsendet och hade tjänstgjort på Björns fyr ända sen den tändes första gången 1859. På juldagen 1877 hade han förlorat två bröder, fyrmästare, respektive fyrvaktare på grannfyren Örskär, en svägerska och en brorson i den s.k. Örskärsolyckan (se Blänket 2008:2). Men

Karl Magnus Alms eget långa fyrliv hade till denna dag varit relativt odramatiskt.

Kluvet skepp

Alm hade just kallats upp i fyrtornet av en sina fyrvaktare för ett skepp var i stormen på väg rakt mot den lilla ön där fyrplatsen var belägen.

–Är de galna eller vill de avsiktligt beröva sig livet, utbrister fyrmästaren. Skeppet var den finländska galeasen Hebe. Skutan hade sprungit läck och den utpumpade besättningen lät Hebe driva på klippön. Galeasen som hade Björneborg som hemmahamn klövs i två delar.

Fyrpersonalen ryckte förstås genast ut med två mindre båtar. Men ingen av de tre männen som jobbade på Björn var längre någon ungdom. Fyrmästare Alm skulle snart fylla 60 och hans två fyrvaktare var i samma ålder. Räddningsarbetet blev en nästan hopplös kamp i det svåra vädret. De tre fyrmännens krafter tröt ganska snabbt, samtidigt som sjömännen ombord allt mer desperat skrek på hjälp.

Men Karl Magnus Alms 20-åriga dotter Beda var också med i en av båtarna och nu tog hon initiativet. Hon lyckades ta sig ut till vraket och slå tåg om de fem männen. En riskabel insats som krävde stort mod. Tillsammans med fyrplatsens övriga kvinnor bar hon de

skeppsbrutna sista biten genom vattnet in till land.

Fick 40 kronor

En av de räddade dog dock strax efter han räddats. Det var styrmannen Ollén som en stund tidigare träffats av riggen som föll ner mot det klivna skeppets däck. Även de andra räddade sjömännen var mycket medtagna. Det gällde särskilt kaptenen A. A. Liljebäck som dog ett 10-tal dagar senare, när han som passagerare på ångaren Carl von Linné var på väg hem till Finland.

En annan besättningsmedlem, Carl Gustaf Nordman, var inte bara matros ombord utan även fartygets ägare, han hade precis köpt det. Han var full av tacksamhet mot sin räddare och skrev ner en skildring av händelsen som senare låg till grund för att Lotsverket belönade de tre männen i fyrapersonalen och en av fyrvaktarsönerna med 20 kronor per person. Medan Beda Alm fick 40 kronor!

"Gud gav mig krafter jag inte har"

Räddningsinsatsen blev omskriven i pressen och efter en tid tilldelades Beda såväl silvermedalj från kungen som en diamantring från ryske tsaren (eftersom Finland vid denna tid var ryskt). Motivering för silvermedaljen löd: *"Beda Alm har arbetat med ett mod och en kraft som vida överstigit vad man av en kvinna kan vänta.."* Beda Alm försökte dock själv tona ner sina insatser.

"Gud gav mig krafter jag inte har", sa hon till tidningen Idun 1896.

Så småningom la sig uppståndelsen över den späda fyrvaktardotterns heroiska insats i vårstormen. Själv lämnade hon en tid senare för alltid de kusttrakter där hon var född och uppvuxen och flyttade in i landet. Hon hade gift sig med en lärare och bodde i många år i

Efter uppståndelsen kring Hebe-räddningen gifte sig Beda Alm med folkskolläraren Frans Rydéen och flyttade till Torsåker i det gästrikka inlandet. Här med döttrarna Göta och Svea.

Torsåker, Gästrikland där maken, Frans Rydéen, fått en tjänst. Som pensionärer flyttade paret till Kisa i södra Östergötland där de njöt sitt otium i sin villa Skogsfrid.

I början av 1950-talet gjorde den lokala tidningen i Kisa en intervju med Beda Alm Rydéen, hon var då ungefär 75 år. Där berättade hon bl.a. om sin bakgrund och uppväxt på en liten blåsig ö. Men hon nämnde inte med ett enda ord fartyget Hebes dramatiska undergång och sin egen insats i samband med denna händelse. Förmodligen visste inte heller intervjuaren – och då sannolikt inte heller hennes grannar och bekanta i Kisa – hur omskriven och känd intervjupersonen varit under en period cirka 55 år tidigare.

En av de få som idag minns Beda Alm är hennes barnbarn Ing-Marie Böhm och Kristina Lennestedt.

–Mormor hade en stark längtan till havet och vattnet. Hemma på verandan i Kisa satt hon ofta och virkade och tit-

tade ut över sjön. Jag hörde aldrig henne nämna något om sjödramat. Hon var en tystlåten men handlingskraftig kvinna, säger Kristina Lennestedt.

Ing-Marie Böhm och Kristina Lennestedt är hjältinnan Bedas barnbarn. Här med mormors ryska ring som hon fick efter räddningen av Hebe-männen 1895.

Foto: Frost form&foto

Fyrsläkten Alm

Hjältinnan Beda Alm tillhörde en av de svenska släkter där fyrvaktaryrket gick i arv i generationer. Alms var en framstående "fyrsläkt" som hårt drabbades av den svåra Örskärsolyckan 1877 som vi skrev om i Blänket 2008:2.

Stamfader för fyrsläkten Alm var Anders Ersson Alm (1789-1850). Han var bondson och född i Onslätta, Tierp. Enligt uppgifter som hans barnbarn Beda Alm Rydéen lämnade i en tidningsintervju i början på 1950-talet deltog han i det Finska kriget 1808-09 och därefter fick han arbete som fyrdräng på Örskär, en av Sveriges få fyrplatser på den tiden.

1828 befordrades Anders, 39 år gammal, till fyrmästare på Örskär. Un-

gefär samtidigt gifte han sig med Brita Stina Olsdotter, som var född på Gräsö 1805. Paret fick fem söner och en dotter (men hon dog efter endast tre månader).

Samtliga Anders och Brita Stinas söner skulle med tiden hamna i Lotsverkets tjänst, fyra som fyrvaktare och en som lots. Och många av deras barn i sin tur kom att fortsätta traditionen.

Fyrsläkten Alms "stammmoder", Brita Stina Alm, född på Gräsö 1805. Efter sin makes bortgång 1850 var hon under några år själv anställd som fyrbiträde på Örskär, där hennes son Erik Olof tagit över som fyrmästare och den andre sonen Petter var fyrvaktare.

Bröder tog över efter far

Den äldste sonen var Erik Olof Alm (f 1832) som fadern anställde som fyrbiträde i juli 1850. Tre månader senare dog fyrmästare Anders Alm, 61 år gammal och Erik Olof tog över som chef för Örskärs fyr, trots att han ännu inte var 20 år fyllda.

Erik Olof anställde i sin tur sin bror Petter Alm som fyrvaktare. I 25 år skulle bröderna Alm arbeta tillsammans på Örskär innan deras liv ändades av den s.k. Örskärsolyckan på juldagen 1877 (se Blänket 2008:2) där 15 av fyr- och lotsplatsens invånare miste livet. Almsläkten drabbades hårt av olyckan där förutom bröderna också Erik Olof Alms son och Petter Alms hustru omkom.

34 år på samma fyrskepp

De två andra sönerna till Anders Ersson Alm, som också blev fyrvaktare, var dels Karl Magnus som år 1859 anställdes på den då nya Björns fyr i Hållnäs där han skulle bli kvar i mer än 40 år och dels Lars Fredrik som i mer än 30 år var fyrmästare på Finngrundets fyrskepp. Den femte sonen, Johan, blev mästerlots i Gävle.

Karl Magnus Alm tjänstgjorde i cirka 40 år på den isolerade Björn, först som fyrvaktare men från 1869 som fyrmästare. Sedan flyttade han med sin hustru till Öregrund där han levde som pensionär i nästan 25 år. Han var far till hjältinnan Beda Alm.

Lars Fredrik Alm var först på sjön i många år, inte minst som styrman på skutor i englandsfart. Han var 35 år då han gick in i Lotsverket, som fyrvaktare på Finngrundets fyrskepp som var baserat i Öregrund. Året var 1878 och

Karl-Magnus Alm (1835-1924), fyrvaktare på Björn 1859-69 och fyrmästare på samma fyrplats 1869-99.

Lars-Fredrik Alm (1842-1912) var fyrmästare på Finngrundet i 31 år, till den dag han dog.

några månader tidigare hade han mist två bröder, en svägerska och en brorson i Örskärsolyckan. Ändå valde han just vid denna tidpunkt att uppta faderns och brödernas yrke.

Lars Fredrik befordrades redan 1881 till fyrmästare på Finngrundet, en tjänst han skulle inneha ända till sin död 1912 (då han var 70 år gammal). Att tjänstgöra på samma fyr/fyrskopp i mer än 34 år är inte helt unikt men mycket ovanligt.

År 1885 tilldelades fyrmästare L.F. Alm engelsk silvermedalj för räddandet av en engelsk fartygsbesättning.

Tragedi igen

Även Lars Fredriks två söner gick i samma spår – Albin Alm började i 20-årsåldern som matros på lotsångaren Stockholm men fick 1908 en tjänst som fyrvaktare på Grundkallens fyrskopp och blev 1912 fyrmästare på Sydostbrottens fyrskopp. 1914 kom han till Söderarm

där han blev kvar som fyrmästare fram till sin pensionering 1938. Då flyttade han tillbaks till Öregrund, där han var född och upp vuxen.

Den andre sonen Theodor Alm började på fyrskopp 1891. Han arbetade tillsammans med sin far på Finngrundet när han och fyrvaktarkamraten Zetterberg försvann under en färd med en libbåt mellan fyrskoppet och basen i Öregrund. Det var i september 1901. Båten påträffades tom en tid senare men männen som seglat den hittades aldrig.

I båten fanns dock en vagg som Theodor Alm snickrat mellan sina vakter på fyrskoppet, en vagg avsedd för det barn som hustrun Augusta gick och väntade hemma i Öregrund.

Fler generationer

Johan Alfred Alm var född på Örskär 1874 och blev föräldralös på juldagen 1877 då föräldrarna, fyrvaktaren Petter Alm och hans hustru omkom på hemväg från julottan.

"Lots-Janne" Johan Alm (1840-1921) var Anders Alms näst yngste son. Mästerlots vid Gefle lotsplats från 1881.

Det hindrade dock inte Alfred från att efter några år som sjöman börja en karriär i fyrväsendet. Han antogs i Lotsverket 1901 som ersättare till sin omkomne kusin Theodor Alm och fick arbeta på Finngrundets fyrskepp med sin farbror Lars Fredrik som chef. 1914 fick Alfred tjänsten som fyrmästare på det avlägset placerade Kopparstenarnes fyrskepp, i närheten av Gotska Sandön. Men några år senare blev det betydligt behagligare fyrmästarejobbet på Djurstens fyr på Gräsö ledigt och Alfred kunde arbeta de sista 15 åren av sin karriär i sin hembygd. Han dog på Djursten 1935, strax innan han skulle gå i pension.

Alfred, Theodor och Albin Alm var exempel på tredje generationens fyrfolk i Alm-släkten. Män med efternamnet Alm kan hittas i fyra och fyrskepps personallistor in på 1950- och 60-talen och då var det fjärde generationen. Sen drogs fyrskeppen in och de flesta fyra automatiserades på 1970-talet.

En av fyrmännen i fjärde generationen var Alfreds son Johan Alm (f 1896) som började som lotslärling i Öregrund på 1910-talet, men som även han så småningom sökte sig till fyrskeppen. Johan arbetade 1924-38 på Finngrundet och

Albin Alm, son till Lars Fredrik Alm, gifte sig i Stockholm år 1900 med västgötskan Ellen Ekström.

fick sen jobbet som fyrmästare på Sydostbrottens fyrskepp, långt hemifrån och dessutom en påfrestande arbetsmiljö där risken för kättingbrott var stor. 1946 fick han en efterlängtat förflyttning, till det inte fullt lika utsatta fyrskeppet Västra Banken som dessutom hade sin basering

Theodor Alms barnbarn Kerstin Pettersson med vaggan som hennes morfar snickrade ombord på Finngrundet sommaren 1901. Theodor Alm och en annan fyrvaktare omkom under en färd från fyrskeppet till Öregrund, men kropparna påträffades aldrig. Vaggan däremot fanns kvar i båten. Foto: Mats Carlsson Lénart

i Öregrund, på bekvämt avstånd från hemmet på norra Gräsö. Men Johan Alm avled redan året efter förflyttningen, endast 50 år gammal. Han sägs ha varit en omtyckt fyrskeppschef.

Även kvinnorna blev fyrfolk

Och det var inte bara männen som fortsatte Alm-släktens fyrtraditioner. De tre döttrarna till fyrmästare Erik Olof Alm på Örskär som blev faderlösa på juldagen 1877 gifte sig alla med fyrvaktare och lotsar.

Erika Alm gifte sig med Carl Johan Gräsman, som själv mist både far och mor i Örskärsolyckan. Han var länge fyrmästare på Grundkallens fyrskepp.

Erikas syster Karolina var jämte sin mor, fyrmästaränkan, den enda i släkten som blev kvar på Örskär efter olyckan. Karolina gifte sig med förmannen på Örskärs lotsstation Ernst Blomberg. Men när lotsstationen stängdes 1933 flyttade Blombergs in till Öregrund och satte därmed punkt för Alm-släktens då 122-åriga närvaro på Örskär.

Carl Alm (1871-1932) var barnbarn till Anders Ersson Alm och lots i Gävle i nästan 40 år. Här som ung flottist.

*Björns fyrplats där Karl-Magnus Alm var stationerad i mer än 40 år.
Foto: Sjöfartsverkets arkiv*